

7.1. ΕΓΚΛΗΜΑ

7.1.1. Έγκλημα = πράξη (ένέργεια ή παράλειψη). Δράστης εγκλήματος μπορεί να είναι μόνο άνθρωπος. ΕΞΑΙΡΕΣΙΣ: ο κερατιστής ταύρος (bos cornipetus) που φονεύει άνθρωπο ή ζῶο (βλ. 1.3.3) ← ή διάταξη όμως αυτή είναι αντιγραφή χωρίου από την Παλαιά Διαθήκη.

Δούλοι = οικόσιτα ζῶα στο ιδιωτικό δίκαιο. Noxae deditio = ο κύριος του δούλου ή ζῴου το παραδίδει σ' αυτόν που υπέστη βλάβη = παράδοση του βλάψαντος δούλου/ζῴου. Ο νόμος ένιστε άδιαφορεί για τὸ αν ὁ δράστης είναι ελεύθερος ή δούλος, άλλοτε δὲ καθιερώνει ιδιαίτερα εγκλήματα δούλων (=ή αντικειμενική υπόσταση απαιτεί ὁ δράστης να ἔχη τὴν ιδιότητα του δούλου), άλλέως ἐφαρμοζότανν αναλογικῶς ὅ,τι ἴσχυε περὶ εὐτελῶν. Αιτιώδης σύνδεσμος πράξεως- ἀποτελέσματος.

7.1.2. Περιπτωσιολογία του δικαίου (=δὲν ἔχει γενικούς κανόνες/γενική θεωρία ποινικού δικαίου, άλλ' ἐξετάζει κάθε συγκεκριμένη περίπτωση χωριστά). Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αντικειμενική υπόσταση, προβλέπονται καὶ στοιχεῖα τῆς υποκειμενικῆς υποστάσεως του εγκλήματος, καθὼς καὶ στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὴν ἀπόπειρα. Λόγοι ἄρσεως του ἀδίκου: ἄμυνα, κατάσταση ἀνάγκης, προσταγή.

7.1.3. Στοιχεῖα καταλογισμού: ικανότης πρὸς καταλογισμόν, ὑπαιτιότης, συνείδησις ἀδίκου, ἀνθρώπινη δυνατότης συμμορφώσεως πρὸς τὸ δίκαιο.

7.1.3.1. Ἄρση καταλογισμού: ἀνήλικος, παράφρων.

Ἀποκλείονται τὰ μικρὰ παιδιά μέχρι 7 ἐτῶν (infantes). Ἀντιμετωπίζονται ἐπιεικέστερα (μειωμένη ποινή) οἱ ἄνηβοι (impuberes), δηλ. κορίτσια μέχρι 12 καὶ ἀγόρια μέχρι 14 ἐτῶν. Στὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο ἀποκλείεται ὁ καταλογισμὸς μέχρι καὶ 10 ἐτῶν, ὅμως ὄχι σὲ ὅσες περιπτώσεις διαπιστώνεται ὅτι ὁ νέος ἔχει διάκριση (γράφει ὁ διάσημος κανονολόγος Θεόδωρος **Βαλσαμών**: «Πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκάστου καὶ τὸ φρόνημα ἔφη κρίνεσθαι τῷ Θεῷ τὰ ἀμαρτήματα. Οἱ μὲν γὰρ ὀξυτέρας φύσεως ὄντες τῶν παίδων καὶ μᾶλλον ἐγρυγορίας, συντομώτερον διακρίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον· οἱ δὲ νωθροτέρας τυχόντες καὶ ἀναπεπτωκνίας ἕξεως, βραδεῖς εἰσι πρὸς τὴν γνῶσιν του δέοντος· διὸ τοῖς μὲν ἀπὸ δεκάτου ἐνιαυτοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῶν λογίζεσθαι εἶπε (ὁ κανὼν 18 Τιμ. Ἀλεξ.) τὰ ἀμαρτήματα, τοῖς δὲ, ἐκ μειζονος καὶ τελεωτέρας.»). Δικαιολογητικὸς λόγος: στὴν ἀτελῆ ἡλικία ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ ἄδικον τῆς πράξεως. Προϋπόθεση ἄρα γιὰ τὴν τιμωρία του ἀνήβου εἶναι ὅτι «αἰσθάνεται τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμαρτομένων» (B.60.51.46). Διαφοροποίηση λοιπὸν ποινικῆς μεταχειρίσεως ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικία του δράστη: «Σχεδὸν πάσαις ταῖς ποιναιαῖς ἀγωγαῖς καὶ τῇ ἡλικία καὶ τῇ ἀγνοία συντρέχομεν» (B.2.3.108.15).

Παράφρονες: ἡ παραφροσύνη εἶναι λόγος ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν θανατικὴ ποινή. Ὁ δράστης διερευνᾶται (1) μήπως δὲν εἶναι παράφρων ἀλλὰ προσποιεῖται καὶ (2) μήπως, ἂν ὄντως εἶναι παράφρων, διέπραξε τὸ ἐγκλημα εὐρισκόμενος ὅμως σὲ φωτεινὸ διάλειμμα (ἐν καιρῷ ἀνακωχῆς), ὁπότε δὲν ἦταν ἀνεύθυνος. Λήψη φυλακτικῶν μέτρων πρὸς προστασίαν κοινωνικοῦ συνόλου: ἐγκλεισμὸς καὶ ἐπιτήρηση εἶτε ὑπὸ συγγενῶν εἶτε ὑπὸ τῆς πολιτείας. Οἱ φύλακες πρέπει νὰ εἶναι ιδιαίτατα προσεκτικοί· οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ μὴ αὐτοὺς βλαβῆναι φυλάττουσι ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ βλάψαι ἄλλους (B.6.1.47.18). Ἄλλη μία ἀναφορὰ σὲ ἀντιμετώπιση ἀνθρώπου μὲ διατεταραγμένη ψυχικὴ λειτουργία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐκκλ. δίκαιο καὶ ἀφορᾷ στὴν αὐτοκτονία. Ὁ αὐτόχειρ δὲν ὑποβάλλεται σὲ (μεταθανάτια) ποινή, δηλ. στέρηση κηδεῖας (καὶ μνημοσύνου), ἐφ' ὅσον διαπιστωθεῖ ὅτι κατὰ τὴν τέλεση τῆς πράξεως δὲν εἶχε συνείδηση τῶν πραττομένων (μὴ ἔχων ἑαυτόν).

7.1.3.2. Ὑπαιτιότης. Δόλος – ἀμέλεια (βαριά, ἐλαφριά). Ἡ θεωρία περὶ δόλου καὶ ἀμελείας ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειο (ἔχει διακρίνει ἀκόμα καὶ τὸν ἐνδεχόμενο δόλο ἀπὸ τὴν ἐνσυνείδητη ἀμέλεια). Πλάνη πραγματική.

7.1.3.3. Συνείδηση ἀδίκου. Γενικῶς ἡ ἀγνοια νόμου δὲν συγχωρεῖται (*Error iuris nocet*).

7.1.4. Τιμωρητὸν εγκλήματος. Ὁ Λέων ΣΤ' ἀνήγαγε τὴν ἔμπρακτη μετάνοια σὲ λόγο ἄρσεως του ἀξιοποίνου. Παραγραφή: γενικῶς 20ετία· στὸ κανονικὸ δίκαιο δὲν εἶναι νοητὴ ἡ παραγραφή. Δεδικασμένο. Παροχή γενικῆς συγχωρήσεως ὑπὸ του αὐτοκράτορος, ὁπότε αἶρεται τὸ ἀξίοπινο.

**(Έγκλημα – υπόσταση –
άρση άδικου χαρακτήρα - άρση καταλογισμού)**

Έγκλημα = πράξη (ένεργεια ή παράλειψη).

Περιπτώσιολογία του δικαίου (=δέν έχει γενικούς κανόνες/γενική θεωρία ποινικού δικαίου, άλλ' εξετάζονται συγκεκριμένες περιπτώσεις περιγραφόμενες σε έκτενές συνήθως κείμενο με όλα τὰ πραγματικά περιστατικά τους).

Δράστης εγκλήματος μπορεί να είναι **μόνον άνθρωπος**.

ΕΞΑΙΡΕΣΗ: ο **κερατίστης ταύρος** (bos cornipētus) που φονεύει άνθρωπο ή ζῶο ← ή διάταξη όμως αυτή είναι αντιγραφή χωρίου από την Παλαιά Διαθήκη, Έξοδος, 21.28-32, 35-36 (RAHLFS, *Septuaginta* I, σ. 122):

²⁸ Αν ένα βόδι κερατίσει κάποιον άνδρα ή γυναίκα, και πεθάνει, τότε το βόδι θα λιθοβοληθεί, και το κρέας του δεν θα τρώγεται· ο ιδιοκτήτης, όμως, του βοδιού θα είναι αθώος.

²⁹ Αν όμως το βόδι συνήθιζε να κερατίζει από πριν, και έγινε διαμαρτυρία στον ιδιοκτήτη του, και δεν το φύλαξε, αν θανατώσει έναν άνδρα ή μια γυναίκα, το βόδι θα λιθοβοληθεί, αλλά και ο ιδιοκτήτης του πρέπει να θανατωθεί.

³⁰ Αν του επιβληθεί τιμή εξαγοράς, θα δώσει για την εξαγορά της ζωής του, όση τιμή θα του επιβαλόταν.

³¹ Είτε κερατίσει έναν γιο είτε κερατίσει μια θυγατέρα, σύμφωνα μ' αυτή την κρίση θα γίνει σ' αυτόν.

³² Αν το βόδι κερατίσει έναν δούλο ή μια δούλη, θα δώσει στο αφεντικό τους 30 σίκλους ασήμι· το βόδι, όμως, θα λιθοβοληθεί.

³³ ΚΑΙ αν κάποιος ανοίξει έναν λάκκο ή αν κάποιος σκάψει έναν λάκκο, και δεν τον σκεπάσει, και πέσει σ' αυτόν ένα βόδι ή ένα γαϊδούρι,

³⁴ ο ιδιοκτήτης τού λάκκου θα δώσει αποζημίωση, θα αποδώσει χρήματα στον ιδιοκτήτη τους· αλλά, αυτό που θανατώθηκε θα είναι δικό του.

³⁵ ΚΑΙ αν το βόδι κάποιου κερατίσει το βόδι τού πλησίον του, και θανατωθεί, τότε θα πουλήσουν το ζωντανό βόδι, και θα μοιραστούν το χρήμα του, και παρόμοια, θα μοιραστούν και το βόδι που θανατώθηκε.

³⁶ Αν, όμως, είναι γνωστό, ότι το βόδι συνήθιζε να κερατίζει από πριν, και ο ιδιοκτήτης του δεν το φύλαξε, θα πληρώσει οπωσδήποτε, βόδι αντί για βόδι· αλλά, το βόδι που θανατώθηκε θα είναι δικό του.

ΜΠ, 21: «*Ἐὰν κερατίση ταῦρος ἄνδρα ἢ γυναῖκα καὶ ἀποθάνῃ, λίθοις λιθοβοληθήσεται ὁ ταῦρος καὶ οὐ βρωθήσεται τὰ κρέα αὐτοῦ, ὁ δὲ κύριος τοῦ ταύρου ἀθῶος ἔσται. Ἐὰν δὲ ὁ ταῦρος κερατιστῆς ᾗν πρὸ τῆς χθὲς καὶ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, καὶ διαμαρτύρωνται τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτόν, ἀνέλη δὲ ἄνδρα ἢ γυναῖκα, ὁ ταῦρος λιθοβοληθήσεται καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ προσαποθανεῖται. Ἐὰν δὲ λύτρα ἐπιβληθῇ αὐτῷ, δώσει λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὅσα ἂν ἐπιβάλωσιν αὐτῷ. Ἐὰν δὲ υἱὸν κερατίση ἢ θυγατέρα, κατὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο ποιήσουσιν αὐτῷ. Ἐὰν δὲ παῖδα κερατίση ὁ ταῦρος ἢ παιδίσκην, ἀργυρίου τριάκοντα δίδραχμα δώσει τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ ὁ ταῦρος λιθοβοληθήσεται. Ἐὰν δὲ κερατίση ταῦρός τινος ταῦρον τοῦ πλησίον, καὶ τελευτήσῃ, ἀποδώσονται τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα καὶ διελοῦνται τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, καὶ τὸν ταῦρον τὸν τεθνηκότα διελοῦνται. Ἐὰν δὲ γνωρίζηται ὁ ταῦρος ὅτι κερατιστῆς ᾗν πρὸ τῆς χθὲς καὶ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, καὶ διαμεμαρτυρημένοι ᾧσιν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτόν, ἀποτεῖσει ταῦρον ἀντὶ ταύρου, ὁ δὲ τετελευτηκῶς αὐτῷ ἔσται.», FM III, σ. 151²²⁴-152²³⁹.*

Αἰτιώδης σύνδεσμος πράξεως– ἀποτελέσματος (δηλ. ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ αἰτία [πχ. φόνος], δὲν θὰ ἐπῆρχετο τὸ ἀποτέλεσμα [πχ. θάνατος]).

Ὑπερβολή: Πειρα 66.22 (τιμωρεῖ ἀκόμη καὶ τὸν ταβερνιάρη):

Γιὰ τοὺς φόρους ἀπὸ μεθύσι ὁ βασιλιᾶς Ἀδριανὸς ἐπέβαλε τὴν πενταετῆ ἐξορία, ἐμποδίζοντας ἔτσι τὴν ἐπιβολὴ θανατικῆς τιμωρίας... (ἀπεφάνθη) ὅτι ὁ φόνος ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ κρασιοῦ, καὶ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ εἶχε τὴν ταβέρνα καὶ τοῦ πρόσφερε τὸ κρασί, νὰ ὑποστῇ ἐλαφρὰ τιμωρία, ἐπειδὴ δὲν ἔπραξε τὰ ἀντίθετα ἀλλὰ ἔγινε ὑποδοχέας τοῦ ἐγκλήματος.

«...ἐπὶ τῶν ἀπὸ μέθης συμβαινόντων φόνων [ἐπὶ] πενταετίαν ἐξορίαν ἔταξεν Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς, τὴν δι' αἵματος τιμωρίαν κωλύσας ... τοῦ οἴνου ἔργον εἶναι τὸν φόνον. τὸν δὲ ἄνθρωπον τὸν ξενοδοχήσαντα καὶ παρασχόντα τὸν οἶνον τιμωρεῖσθαι ἐλαφρῶς, ὡς μὴ αὐτὸν πράξαντα τὸ ἐναντίον, ἀλλ' ὡς ὑποδοχέα γενόμενον τοῦ κακοῦ.»

Ὑποκειμενικὴ ὑπόστασις ἐγκλήματος (=ἐσωτερικὴ κατάστασις στὸν νοῦ τοῦ δράστη: δόλος ἢ ἀμέλεια):

ἐπειδὴ ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, γι' αὐτὸ τιμωρεῖται ἢ ἀπόπειρα ἐγκλήματος:

- D.48.8.3=B60.39.3 : Στὸν περὶ ἀνθρωποκτονίας νόμο ὑπόκειται καὶ ὅποιος εἴτε παρασκευάζει εἴτε πωλεῖ εἴτε κατέχει φάρμακι, μὲ σκοπὸ τὸν φόνο ἀνθρώπου. Ὑπάρχουν βέβαια φάρμακα ποὺ προάγουν τὴν υγεία

καὶ τὰ λεγόμενα (δηλητηριώδη) φίλτρα/φαρμάκια (Τῶ περι ἀνδροφόνων νόμῳ κατέχεται καὶ ὁ διὰ τὸ φονεῦσαι ἄνθρωπον φάρμακον ποιῶν ἢ πιπράσκων ἢ ἔχων. Εἰσὶ δὲ φάρμακα ὑγείαν ἐμποιοῦντα καὶ τὰ λεγόμενα φίλτρα...)

- B.60.36.19: Ὅποιος σχεδιάζει νὰ βλάψῃ τὸν βασιλέα, ὑποβάλλεται σὲ θανατικὴ καταδίκη καὶ δήμευση. (Ὁ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως μελετήσας, φονεύεται καὶ δημεύεται.)

Ἄρση ἀδίκου χαρακτήρα τῆς πράξης:

ΑΜΥΝΑ

- σὲ ἀνθρωποκτονία

B. 60.39.14: Ὅποιος, σὲ περίπτωση ποὺ κινδύνευσε ὡς πρὸς τὴν ζωὴ του, σκοτώσῃ τὸν ἐπιτιθέμενο, δὲν ὑπέχει εὐθύνη. (Ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεύσας, ἐν ᾧ περὶ τῆς ζωῆς ἐκινδύνευεν, ἀνεύθυνος ἔσται.)

- σὲ βιασμό

B.48.8.1: Χωρὶς κίνδυνο ἐπιβολῆς ποινῆς, μπορεῖ κάποιος νὰ σκοτώσῃ ὅποιον τὸν βιάζει ἢ ὅποιους τὸν ἀπειλοῦν μὲ σκοπὸ τὴν ἀσέλγεια. (Ἀκινδύνως τις φονεύει τὸν βιαζόμενον αὐτόν, ἢ τοὺς αὐτῶ πρὸς ἀσέλγειαν ἐπιβουλεύοντας).

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ

δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποτραπεῖ ἄλλως ἢ προσβολή:

ΠρN 39.4: Ἐὰν κάποιος φονεύσῃ αὐτόν ποὺ τὸν κλέβει μέσα στὴν νύκτα, τότε μένει ἀτιμώρητος, ἐφόσον, χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ ὁ ἴδιος, δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀπρόσβλητο.

Ἐὰν τὸν ἐν νυκτὶ κλέπτοντα φονεύσῃ τις, τότε ἀτιμώρητος μένει, **ὅτε μὴ ἠδύνατο δίχα κινδύνου ἰδίου φείσασθαι αὐτοῦ.**

ΠΡΟΣΤΑΓΗ

B.60.41.15 περίπτωση ἀλλοιώσεως ὑπὸ προσταττομένου δούλου τῆς διαθήκης

- Στοιχεῖα καταλογισμοῦ: ἰκανότης πρὸς καταλογισμόν, ὑπαιτιότης, συνείδησις ἀδίκου, ἀνθρώπινη δυνατότης συμμορφώσεως πρὸς τὸ δίκαιο. «»

- **Άρση καταλογισμού:** ανήλικος, παράφρων.

Αποκλείονται τὰ **μικρὰ παιδιά** μέχρι 7 ἐτῶν (infantes). Αντιμετωπίζονται ἐπιεικέστερα (μειωμένη ποινή) οἱ **ἄνηβοι** (impruberes), δηλ. κορίτσια μέχρι 12 καὶ ἀγόρια μέχρι 14 ἐτῶν. Σχόλιο Βασιλικῶν 35.16.1.33: Οἱ ἄνηβοι οὔτε τιμωροῦνται οὔτε βασανίζονται· φοβερίζοντο ὅμως καὶ δέρονται μὲ λουρὶ ἢ καλάμι. (Οἱ ἄνηβοι οὐ κολάζονται οὔτε βασανίζονται· φοβερίζονται δὲ καὶ λώροις ἢ νάρθηξι τύπτονται.)

Στὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο ἀποκλείεται ὁ καταλογισμὸς μέχρι καὶ 10 ἐτῶν, ὅμως ὄχι σὲ ὅσες περιπτώσεις διαπιστώνεται ὅτι ὁ νέος ἔχει διάκριση (γράφει ὁ διάσημος κανονολόγος Θεόδωρος **Βαλσαμών**: «Πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκάστου καὶ τὸ φρόνημα ἔφη κρίνεσθαι τῷ Θεῷ τὰ ἀμαρτήματα. Οἱ μὲν γὰρ ὀξυτέρως φύσεως ὄντες τῶν παιδῶν καὶ μᾶλλον ἐγρουργοῦντας, συντομώτερον **διακρίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον**· οἱ δὲ νωθροτέρως τυχόντες καὶ ἀναπεπτωκυίας ἕξεως, βραδεῖς εἰσι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ δέοντος· διὸ τοῖς μὲν **ἀπὸ δεκάτου ἐνιαυτοῦ** τῆς ἡλικίας αὐτῶν λογίζεσθαι εἶπε (ὁ κανὼν 18 Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας) τὰ ἀμαρτήματα, τοῖς δὲ, ἐκ μειζονος καὶ τελεωτέρας.»). Δικαιολογητικὸς λόγος: στὴν ἀτελῆ ἡλικία ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ ἄδικον τῆς πράξεως. Προϋπόθεση ἄρα γιὰ τὴν τιμωρία τοῦ ἀνήβου εἶναι ὅτι ἔχει ἀντίληψη τῆς ἄδικης συμπεριφορᾶς του: «αἰσθάνεται τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμαρτομένων» (B.60.51.46). Διαφοροποίηση λοιπὸν ποινικῆς μεταχειρίσεως ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικία τοῦ δράστη: Σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς ποινικὲς ἀγωγὰς λαμβάνουμε ὑπόψη καὶ τὴν ἡλικία καὶ τὴν ἀγνοία: «Σχεδὸν πάσαις ταῖς ποιναιαῖς ἀγωγαῖς καὶ τῇ ἡλικίᾳ καὶ τῇ ἀγνοίᾳ συντρέχομεν» (B.2.3.108.15).

Παράφρονες: ἡ παραφροσύνη εἶναι λόγος ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν θανατικὴ ποινή. Ὁ δράστης διερευνᾶται (1) μήπως δὲν εἶναι παράφρων ἀλλὰ προσποιεῖται καὶ (2) μήπως, ἂν ὄντως εἶναι παράφρων, διέπραξε τὸ ἔγκλημα εὐρισκόμενος ὅμως σὲ φωτεινὸ διάλειμμα (ἐν καιρῷ ἀνακωχῆς), ὅποτε δὲν ἦταν ἀνεύθυνος. Λήψη φυλακτικῶν μέτρων πρὸς προστασίαν κοινωνικοῦ συνόλου: ἐγκλεισμὸς καὶ ἐπιτήρηση εἴτε ὑπὸ συγγενῶν εἴτε ὑπὸ τῆς πολιτείας. Οἱ φύλακες πρέπει νὰ εἶναι ἰδιαίτατα προσεκτικοί· οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ μὴ αὐτοὺς βλαβῆναι φυλάττουσι ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ βλάψαι ἄλλους (B.6.1.47.18). Ἄλλη μία ἀναφορὰ σὲ ἀντιμετώπιση ἀνθρώπου μὲ διατεταραγμένη ψυχικὴ λειτουργία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐκκλ. δίκαιο καὶ ἀφορᾷ στὴν αὐτοκτονία. Ὁ αὐτόχειρ δὲν ὑποβάλλεται σὲ (μεταθανάτια) ποινή, δηλ. στέρηση κηδείας (καὶ μνημοσύνου), ἐφ' ὅσον διαπιστωθεῖ ὅτι κατὰ τὴν τέλεση τῆς πράξεως δὲν εἶχε συνείδηση τῶνπραττομένων (μὴ ἔχων ἑαυτόν).

- **Υπαιτιότης.** Δόλος – ἀμέλεια (βαριά, ἐλαφριά). Ἡ θεωρία περὶ δόλου καὶ ἀμελείας ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειο (ἔχει διακρίνει καὶ τὸν ἐνδεχόμενον δόλο ἀπὸ τὴν ἐνσυνείδητη ἀμέλεια). Πλάνη πραγματικῆ.

- **Συνείδηση ἀδίκου.** Γενικῶς ἡ ἀγνοία νόμου δὲν συγχωρεῖται (*Error iuris nocet*).

- **Τιμωρητὸν ἐγκλήματος.** Ὁ Λέων ΣΤ' ἀνήγαγε τὴν ἔμπρακτη μετάνοια σὲ λόγο ἄρσεως τοῦ ἀξιοποίνου. **Παραγραφή:** γενικῶς 20ετία· στὸ κανονικὸ δίκαιο δὲν εἶναι νοητὴ ἢ παραγραφή. Δεδικασμένο. Παροχὴ γενικῆς συγχωρήσεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅποτε αἴρεται τὸ ἀξιοποῖνο.